

Stem nei!

Taler

Gunnar Heiberg

Dato

11 november 1905

Sted

Kristiania

Omstendigheter

Folkeavstemning om landets styreform

1 Naar man i en samlet Sum skulde karakterisere det norske Folks Sindstilstand i dette Øieblik, saa maa man vist sige: Folket er træt. Trods den forestaaende Folkeafstemning, trods Avisraslingen, trods de mange Opraab med de mange Navne under, trods Øieblikkets Larm - Folket er træt.

5

Alt hvad der er skedd i det sidste Halvaar, fra Tiden før 7de Juni ogsaa, har bidraget til Trætheden. Ikke bare de store og glade Ting, men ogsaa de store og bitre Skuffelser har bidraget hver sit og paa forskjellig Maade i alle de forskjellige Sind, som tilsammen er Folkets Sindstilstand.

10

Først selve den store Ting, at vi blev et selvstændigt og uafhængigt Rige - det vi alle er glad for og det vi slet ikke behøver at skamme os for at sige, at vi skylder Regjeringen stor Tak for. Selve dette, vor Slægts største Bedrift, fyldte os med noget af Tilfredshedens, af Mæthedens Træthed. Vi var saa mætte, at vi blev saa trette, at vi blev saa enige, at vi overlod Regjeringen at tænke, mens vi selv tog os en liden Hvil.

15

Saa kom Spændingen før Karlstad. Og den slet svært. Og saa kom selve Karlstad. Det nytter ikke at nægte, der kom en Skuffelsens Træthed over alle Nordmænd. Og det var en farlig Træthed, for den mundet ud i, at nu fik det være slut med Politik for en Stund. Nu vilde vi almindelige Mennesker være i Fred. Vi vilde ikke høre mere om Karlstad og alt det der. Men de fleste af os, haaber jeg, sagde i sit stille Sind: Det sidder der alligevel! Trætheden var let at forklare, men som sagt, nu var den blit farlig.

20

Og der kom mange andre Ting til. Der kom Mobiliseringen. Den trættet mange, baade fordi den for mange Borgere var slitsom og forbundet med Tab -

25

30 og ogsaa fordi den ligesom alligevel var bortkastet, var til ingen Nytte - det blev jo ikke til noget. Og Trætheden steg.

Ogsaa Agitationen mod Karlstad efterat Overenskomsten var sluttet, kan ha bidraget til Trætheden. Mange af dem, som var mod selve Overenskomsten, ræsonnerte som saa: Nei, har ikke Folket gennem Stortinget underhaanden
35 kunnet influere paa de Delegerede, saa kan det ikke nytte, at Stortinget fornægter de Delegerede efterpaa, disse Delegerede, som det selv har valgt. Der maa være en organisk Forbindelse mellem Folket, stortinget og de delegerede og fra disse tilbage til stortinget og folket. Og har ikke denne Organisme fungeret, saa kan det ikke nytte at lappe paa den bagefter. Det vilde let kunne komme til
40 at ligne, om jeg saa maa udtrykke mig, en vis Folkeraads-Parlamentarisme, som aldrig er af det gode. For selv om Ordene, som blir sagt, er baade sande og vægtige, de svarer ikke til Realiteter. Jeg siger dette, for jeg for min Part kan godt tænke mig, at heller ikke vort Parti har havt Ret i alting, ialfald ikke i sin Taktik. Naar vi først havde ladet dem faa Konventionen istand, saa var der ikke Plads
45 for andet end en kort og kraftig Protest. Eller for Revolution. Og det vilde vi jo ikke ha.

Trætheden blev ialfald ikke mindre.

50 Og det er i denne Træthed lige til Halsen, at vi nu staar foran det nye store Spørsmaal: Republik eller Kongedømme.

Og hvad er saa det værste ved denne Trætheden? Jo, det er, at den er smitsom. Naar den ene gjæspet, saa gjæspet den andre ogsaa. Man er træt og man tænker
55 ikke klart. Der lægger sig ligesom en Taage om Hjernen. Og i denne Taagen sætter der sig let mangeslags farlige Sygdomme, som er smitsomme allesammen. Den værste er Modløsheden - den udtalte Feighed hos nogle, den overdrevne Forsigtighed hos andre - tilsammen smitsom Modløshed. Og smitsom Modløshed er en unormal Sindstilstand. Den slaar sig paa Hjernen. Under
60 normale Omstændigheder siger en Royalist: Jeg er Royalist og jeg vil ha Kongedømme, og en Republikaner siger: Jeg er Republikaner og jeg vil ha Republik. I denne unormale Sindstilstand siger Republikaneren: Jeg er Republikaner og jeg vil ha Monarki. Og han siger dette helt ubesværet. Det er ham normalt at være unormal. Den klædelige Skamrødme stiger ham ikke i
65 Ansigtet. Og de som dog er bange for at Rødmen skulde komme overraskende over dem, de sier: Nei, jeg er virkelig saa træt af det hele, eller: Der er saa lidt

Forskjel paa konstitutionelt Kongedømme og Republikk, at jeg gidder ikke
gjøre noget for Republiken, eller: Det er bare et Formspørsmaal, eller: Vi faar
70 stole paa Regjeringen, som allerede har gjort saa meget for os, eller: Det er
sikrere overfor Udlandet med Kongedømmet, da. Og mange andre Ting, som
kommer af Motløsheden, der igjen kommer af Trætheden. De orker ikke.

En anden Følge af Trætheden er den næsten hypnotiske Magt enkelte Navne
75 faar over Folk. Hvor ofte hører vi ikke nu om Dagen: Castberg og Konow!
Scharffenberg og Eriksen! De siger det ikke, de snerrer det. De nævner disse
Navnene og det er nok. Behøves ikke mere! De hører ikke paa hvad disse Herrer
siger, de diskuterer ikke deres Argumenter. De bare gjentar og gjentar: Castberg
og Konow! Eriksen og Scharffenberg! Og saa gjør de Mølje paa dem, som vi
80 siger her i Kristiania. Nogen nøier sig med at gjøre som den nyttige
Stortingsmanden, der gaar ud af Stortingssalen og bare af og til lytter ved
Dørene om de skulde komme med noget nyt, og saa gaar han igjen. Løvland og
Michelsen kommer vel egentlig heller ikke med noget nyt, hvergang de oplukker
sin Mund. Forsaavidt er der vel ikke nogen Forskjel paa dem og paa de andre.
85 Hovedforskjellen bestaar vel deri, at Løvland og Michelsen for Øieblikket har
Vind i Seilene. Og der er mange, som ikke hører paa andet end hvad de siger,
som har Magten.

Da jeg var ganske ung, saa kunde man ikke i ordentlige Familier nævne Navne
90 som Johan Sverdrup og Georg Brandes. Men det er saa rart med det. De navne
som ender med at bli de populæreste, har gjerne en Tid hørt til de omtrentlig
unævnelige.

I enhver Henseende er vel Konow og Castberg og Scharffenberg og Eriksen
95 ligesaa dygtige og ligesaa hæderlige Mænd som de andre. Men hvad er det de har
gjort, som gjør dem saa lidet populære for Øieblikkets Majoritet. Jo, de har i en
vanskelig Situation havt den vanskelige Opgave at sige sin Mening ligeoverfor en
overvældende Majoritet, og de er i den almindelige Træthed ikke blit trætte, de
har holdt sig vaagne, de har ikke opgivet at tænke.

100 Der er i dette forte og overlegne: Konow og Castberg! Scharffenberg og Eriksen!
en god Portion Feighed. Og det av den værste Arten. For det er
Majoritetsfeighed. Og det, som disse Karene har sagt, det vil nok engang bli hørt
og da er der nok somme som vil sige: Gid vi ikke havde været fuldt saa trætte, da
105 det led ud paa Høsten i 1905.

Jeg for min Part kan tale med om dette. For her tidlig ivaares var jeg tilbøielig til at sige Hagerup og Ibsen! paa samme Maade som Folk nu siger Konow og
110 Castberg! Ikke for det at jeg angrer, at jeg var uenig med dem. Langtfra det. Jeg tror endnu ikke, at de var store Statsmænd. Men jeg burde ha hørt mere paa dem. For havde jeg det gjort, saa kanske jeg kunde ha lyttet mig til den Tankegang, som muligens laa under deres Ord. Og kanske den Tankegangen svarte til hvad jeg har hørt, at en af de ledende fra den Tid skal ha sagt privat.
115 Han skal ha sagt: Ja, jeg vilde ogsaa ha gaat med paa alt som førte til 7de Juni, hvis jeg havde trodd nok paa det norske Folk. Men jeg trodde ikke Nordmændene var udholdende nok til at ta alle Konsekvenser.

Og i dette hadde sikkert Manden adskillig Ret. For der er meget, som har tydet
120 paa og der er meget som tyder paa, at Nordmændene ikke er udholdende nok til at tage alle konsekvenser.

Havde jeg ladet være at sige Ibsen og Hagerup den gang, som man nu siger Castberg og Eriksen, saa kunde jeg kanske ha sparet mig for den Skuffelse, som
125 laa deri at jeg trodde, at store Situationer i et Land skabte mange Adelsmennesker, som gamle Ibsen siger. For saa naiv var jeg. Det trodde jeg. Og i det skuffet jeg mig.

For adelsmennesker hvad er det andet end Mennesker som hersker i sig selv,
130 som aldrig blir trøtte, for de er forberedt paa alt, som aldrig lar andre tænke for sig, som aldrig lar sig smitte.

Nu, det gjør jo ingenting. Jeg kan bare ha godt af en Lærepenge og der er jo ikke alle, som er saa naive som jeg.

135 Men for at vende tilbage til det virkelige Liv igjen, til Politikernes Verden - se nu f. Eks. en Mand som Arctander. Der staar han og siger, at Republiken er naturligvis den bedste Statsform og for at bevise dette, trækker han frem alt det som kan tale mod Republiken. I Frankrige er Statsgjælden blevet saa meget
140 større under Republiken end i Keiserdømmets Tid. I Amerika er det Pensionsudgifterne, som tynger Republiken til Jorden. Og i Schweiz er det Statsudgifterne, som er saa meget større end hos os. Og saa, tank, siger han, om Konow eller en anden Mand, som havde Familie- eller Venskabsforbindelser, blev Præsident. Da vilde det bli net her! Han mener, at da vilde der bli tat

personlige Hensyn, som ikke vilde bli tat naar den første Mand i Staten var Konge. Kongen vilde staa saa høit, at han var hævet over saa smaa Ting som at tage personlige Hensyn. Jeg tænker, at under vore smaa og gjennemsigtige Forhold vilde den Præsident, som tog personlige Hensyn og den som ved Hjælp
150 af personlige Forbindelser med Præsidenten forsøgte at trænge sig frem, han vilde bli let at knibe. Han vilde bli set. Og vedkommende vilde fort bli udleveret til Latteren eller til Harmen, og faa sin Tugtelse. Under en uansvarlig Konge derimod gaar Interessesfærerne mere over i hverandre, der vil det bli vanskeligere at faa Tag i de personlige Hensyn, som gjør sig gjældende, alting sees ikke der,
155 der rækker de personlige Venskabs- og Familieforbindelser gennem flere og mangfoldigere Led og Overgange, der er det lettere at gjemme hvad der helst ikke burde ske i det tøjelige Begreb som heter Statens Interesse, der er det lettere at operere i Uansvarlighedens Mørke og i Halvansvarlighedens Dunkelhed. Der vil Familieriet komme til at florere, selv om ikke hvert enkelt Lem er i Slægt med
160 hvert enkelt andet Lem i den store Familie. Naar saa Hr. Arctander rigtig har gjort Republiken sort, saa siger han: Men naturligvis er Republiken Fremtidens Maal! Gud ved, hvorfor en saadan Republik skulde være et Fremtidsmaal. Naar man er kommet til at se paa Republiken med saadanne Øine som Arctander, er det rimelig, at man blir forhenværende Republikaner, men det er ikke rimelig, at
165 man sætter den som et Maal, man skal søge at naa.

Naar slik Tale gaar i Folk som sød Melk, saa er det atter Trætheden som er ude. Man orker ikke at tænke.

170 Og naar Løvland og hans nærmeste byder paa Overgangskongedømmet, fordi dette er det samme som Freden og Roen og Ophøret af de oprivende Kampe - saa maa jo de, som slaar sig tiltaals med slig Tale være trætte. For de ser jo ikke, at i selve Ordet Overgang indvarsles Kamp, Kamp mellem noget midlertidigt og noget, som skal komme.

175 Bare ikke nu! Bare ikke nu! lyder der under alle Angrebene paa Republiken. Hvorfor? Har de bundet sig saa sterkt, at de vil bli kompromitteret om de ikke faar den kjære Carl paa Tronen, eller er det bare, at naar Folk blir gamle, eller naar de kommer til Magten, eller i Nærheden af Magten, saa blir de Høire her i
180 Landet?

Og Magten er altid hypnotiserende, saa de faar mange med sig, især naar disse mange er trætte.

Naar de bare vilde sige os, hvordan den Tid skulde se du, da det var opportunt at indføre Republiken!

Om det saa er Kunsten og Videnskaben, saa skal heller ikke de kunne trives i
 190 Republiken. Aa nei, det var i de salige absolute Monarkiers Tid det, at Kongerne gjorde noget for Kunsten og Videnskaben. De Forsøg, som senere er gjort, har alle været dødfødte. Nævn et Navn, som gjælder i Kunst eller Videnskab, der har Kongerne som Konger noget at takke for. At der har været Konger, der privat har havt Interesser i denne Retning er jo selvfølgelig noget
 195 andet. Den Kunst eller den Videnskab, som ikke kan staa paa sine egne Ben uden monarkisk Hjælp, den kan gjerne ramle. Er det i Sverige, at Kongehuset som saadant har bidraget noget til at fremme Digterne f. Eks. Strindberg, Heidenstam, Frøding. Og den danske Kultur. Hvilken intim Forbindelse mellem Kunsten og Kulturen og det danske Kongehus kan paavises? Man
 200 maatte vist ha Mikroskop for at kunne paapege end den ringeste Forbindelse.

Vor Kredit i Udlandet vil lide, hvis vi udsætter os for oprivende Kampe, siger Monarkisterne. Udlandet svarer med at notere vore Statspapirer som før, med at anerkjende os som Stat og med at sende sine Gesandter. De første Gesandter er
 205 allerede kommet.

Vor Kredit i Udlandet vil lide, gjentager det monarkiske Kor i søvnig Mumlen.

Republiken vil skade os økonomisk, mumler Forretningsmændene, arrige og trætte.
 210

Jeg stemmer for Republiken, svarer Landets Finansminister, som selv er en stor Forretningsmand.

215 Republiken vil skade os økonomisk, gjentar det halvsovende Kor.

Gunnar Knudsen! det var da endelig én Mand - én Tale - én Sammenhæng. En Republikaner, som ikke er forhenværende, men som er tilstede, naar det gjælder. Han hopper ikke fra Tue til Tue i Myren, for ikke at bli vaad paa Benene. Han
 220 behøver ikke skjule her og lempe der. Han staar i Samklang med sin egen Fortid og med Landets Fremtid.

Altsaa Trætheden er der, og Trætheden har været der i lang Tid.

225

Men ingen saa dette bedre end Michelsen og hans Regjering. For det er vaagne Gutter, som forstod, at denne Trætheden kunde udnyttes. Og de lod sin Presse aabne et Felttog mod dem, som endnu stod imod, som vi vel neppe har set Mage til herhjemme. Det regnet med Beskyldninger, det haglet med Skjældsord, 230 der gik onde Vinde med Insinuationer, Førret blev slimet af Hentydninger. V.G.'s Tyresinne med Taarer i Øinene var ude og brølte. Morgenbladet's dannede Begeistring for de smaa Horisonter svulmet. Aftenposten's allerlængste Leder solet sig i sine og Kristianias sletteste Instinkter.

235 Og hvorfor? Fordi der var noen Mænd i Landet som syntes, at vi befant os i saa ekstraordinære Omstændigheder, at Folket selv burde afgjøre, om vi vilde ha Republik eller Kongedømme.

Og denne beskedne Fordring blev bare mødt med Skriget: Anarki! Kaos!

240

Verdens Gang's monarkiske Kultur havde opdaget, at der var en Pølsemaker med blandt dem, som holdt paa en Folkeafgjørelse - og det uendelig komiske som laa i Ordet Pølse blev udnyttet. Manden blev udleveret af dette de Næringsdrivendes Organ.

245

Noen Officerer havde været med og sagt, de synes det var rimeligt, at Nationen selv afgjorde en saa vigtig Sag.

Ta Deres Afsked, skreg Aviserne. Og da samme Aviser naturligvis ikke kunde 250 tro, at disse Officerer frivillig vilde ta Afsked, fordi de havde gjort noget, som de syntes var rigtig at gjøre - saa betydede deres Skrig hverken mere eller mindre, end at de opfordret Regjeringen til at give Officererne sin Afsked.

Officererne blev angit af Aviserne.

255

Ja, der er mange Slags Næringer. Og der er mange Slags Professioner. Angiver-Professionen er ogsaa en.

Og Udlandet blev brugt mod os. Fordi der stod nogen Artikler, dem jeg ikke har 260 læst, i svenske Aviser, som ikke var venligsindede mod vor Regjering, saa gik vi svenske Ærinder. Antydningen er der, og den er fin. Mon der er en eneste Mand

her i Landet, som for Alvor tror, at vi, naar vi talte eller skrev for Republiken, gjorde dette for at tjene svenske hensyn. Det er muligt at dette heller ikke blev
265 sagt med rene Ord. Men tvetydige Antydninger blir til falske Beskyldninger, naar de heldes i trætte Øren. Og det visste de vel, de som saadde Tvilen og Mistænkeliggjørelsen.

Kunde ikke vi med ligesaa stor Ret tale om norske Interesser og Forbindelser
270 med Danmark og England, naar vi læste om den danske Presses Partitagen for vor Regjering, eller om Times og de andre engelske Aviser, som først tilraadet os at betænke os vel, før vi valgte vor endelige Statsform, "for et Kongedømme, som vi angret, var det værste av alt," men som saa pludselig blev norsk-monarkisk sindede. Jeg bare spør.

275 Som sagt, vi blev ikke levnet Ære for to danske Skilling, vi gik svenske Ærinder, og Nansen maatte i Reisedragten igjen for at gaa til Danmark og England. Lad os før vi gaar videre, dvæle lidt ved Nansens Reiseliv. Det falder i fire Perioder. Først til Nordpolen. Saa til England ivaares. Saa til England og Danmark nu
280 nylig. Og nu tilsidst herhjemme paa Agitation for Kongedømmet. De er svært forskellige disse Reiserne. Den første foretog han til Ære for Norge og for sig selv. Den anden likesaa. Det var for hele Landet, for Landets Selvstændighed han arbeidet. Til sin Ære og til Landets Ære. Den fjerde Reisen, som han foretager nu, gjør han som Partimand, og gjør han den godt, saa har han tjent sit
285 Parti vel. Og der er intet at sige paa det.

Men lad os se lidt nærmere paa den tredje Reisen - den han nu nylig foretog til England og Danmark som privat Gesandt for Regjeringen for at virke for Prins Carls Kandidatur. Han reiste paa Regjeringspartiets Vegne. Han skulde, antager
290 jeg, forklare alle Fordelene for Prinsen og for Norge ved at Prinsen blev Konge i Norge. Men for at forklare dette, var det jo ikke nok at sige, at Michelsen og Løvland og Nansen var nogen Kjernekarer, han maatte vel ogsaa sige lidt om dem af sine Landsmænd, som ikke holdt paa dette Kandidatur, om dem, som holdt paa en Folkeafgjørelse, og om dem, som var Republikanere. - Det skulde
295 igrunnen være morsomt at vide, hvad han havde sagt! Har han sagt, at de, som vilde ha en Folkeafgjørelse - for husk han reiste i Kaostiden, dengang det var Anarki at vi vilde ha Folkeafstemning, før Regjeringen selv hadde foreslaaet en saadan - har han sagt, at de, som vilde en slig Folkeafstemning, det var bra og skikkelige Folk, ligesaa bra og skikkelige som han selv og Regjeringspartiet? Har
300 han sagt, at Republikanerne holdt paa Republiken, fordi de trodde, at den var

til Gavn og Ære for det norske Folk? Har han værget sine Landsmænd mod alle de simple Beskyldninger, som Regjeringspressen overøste os med. Har han sagt, at i Øieblikket var Nordmændene lidt trætte ovenpaa alle de store og mærkelige
305 Begivenheder, som i saa kort Tid var skedd i Landet? Har han tat til Gjenmæle mod Kaos- og Anarki-Vaaset, det Regjeringen selv i saa veltalende Handling gjorde, da den selv foreslog Folkeafstemning?

Har han sagt dette og mere lignende, saa har ogsaa denne, den tredje Reisen
310 været til Ære for ham selv og for Norge.

Men skulde han tilfældigvis ikke ha talt slig, skulde han ha sagt det modsatte, f. Eks., ja - saa har han reist til Udlandet for nogen Landsmænd og mod nogen andre. Da har han søgt at paavirke Udlandet for sit Parti mot det andet Parti.
315 Og at reise til Udlandet paa sligt er mildest talt en tvilsom Ting. Og til tvilsomme Ting vilde jeg ialfald nødig, at Fridtjof Nansen skulde laane sig.

Imidlertid - Trætheden laa tungt over Landet. Aftenposten og Verdens Gang og de andre inddelte Folket i Loven og Gaden - Loven var de selv og Gaden det var
320 os andre. Men naar jeg tænker paa, hvorledes de skrev, saa maa jeg spørge, om ikke en anden Modsætning var rimeligere at opstille, nemlig Dannelsen og Akersgaden. - Altsaa Trætheden laa tungt over Landet, Pressen skummet af Raseri, Nansen reiste, Times skiftet Opfatning, Dannebrog laa med Dampen oppe for at føre Prinsen i Festtog opover Kristianiafjorden, Regjeringen og dens
325 Tilhængere var færdige at sprække af Vigtighed over hvor let alt skulde gaa, og det uden at spørge Folket.

Og saa var der noget som sprak.

Der kom nemlig et Krav fra Danmark om, at man dog gjerne ønsket en liden Udtalelse fra Folket, før Prinsen vilde bestemme sig. Kanske det, at vi ikke opgav Kampen herhjemme bidrog ikke saa lite hertil. Og det skulde lære os aldrig at opgive det, som vi syntes er ret og rigtig, hvor mørkt det end ser ud i Øieblikket. Naa. Kravet kom altsaa. Og Regjeringen foragtet sin egen Presse saa dybt, at den
330 ikke engang gav dem tolv Timers Varsel, saa de kunde spytte lidt mindre i Næverne. Nei straks! straks paa Flekken! skulde de værsgod tale for Folkeafgjørelse - de samme, som netop stod paa Randen af at ha brukt op alle Landets stærkeste Gloser mod samme Folkeafstemning. Ordren fra Regjeringen knaldet som et Piskesmeld. Og man maa lade Pressen, den blinket ikke. Den

lystret, den la Ryggen til, den knappet Buksene ned, den spyttet sit sidste Spyt i Næverne for Regjeringen. En Undtagelse maa dog i Retfærdighedens Navn gjøres - oppe fra Morgenbladet hørte man en sagte Tænderskjæring. Den var mere dannet og diskret end i Frieles tid. Men Tænderskjæring var det. Og det
345 var dog til en Slags Ære for den norske Presse.

Vel! Regjeringen foreslog selv Folkeafstemning. Men nu havde jo Pressen paa sin Side, vistnok støttet af Regjeringens kriminelle Taushed, ogsaa sat Regjeringen i en vanskelig Situation. For Pressen havde fremstillet
350 Folkeafstemningen som et Valg mellem Anarki og Orden. Og det kunde jo ikke Regjeringen direkte opretholde. I sin Stillings medfør kunde den jo ikke godt være fuldt saa kannibalsk som sin Presse. Og den nøiet sig med at opstille som en dyster Baggrund for en Folkeafstemning, at gik Afstemningen Regjeringen imod, saa vilde Regjeringen gaa, og Folket kunde komme til at sidde der uden
355 Regjering og næsten uden Storting.

Jeg tviler ikke paa, at Pressens Trusler havde noen Virkning. I dette vidtstrakte og spredt beboede Land findes der sikkert Folk rundt omkring, som tror, at det at stemme mod Regjeringen er det samme som at stemme for Statslegemets
360 Opløsning, om jeg saa maa sige.

Men alligevel - den rette, den moralske Virkning af Regjeringens Trusler om Demission udeblev, den blegnet ligesom i Skyggen af Pressens blodrøde Trusler om Kaos og Anarki.
365

Regjeringen vovet altsaa tilslut ikke at gaa til Kongevalg uden at spørge Folket - for da vilde Prinsen, som de havde paa Haanden, da vilde han streike. Og Handelen maatte gaa om.

Og den turde ikke, saa gjerne den end vilde, til Folket sige: Stem paa os og du stemmer for Orden, stem mod os og du stemmer for Anarki. For den forstod, at dette var for gjennemskueligt. Den skjønnte, at da vilde Folket, kanske en Flerhed af Folket sige: En Regjering ophører at være Regjering, hvis den forelægger Folket et slikt Spørsmål. En ansvarlig Regjering skal skaffe Orden. Det er derfor
370 den er Regjering og det er det, den er ansvarlig for. En Regjering har bare Lov til at spørge Folket om, hvad slags Orden det ønsker, i hvilken Form det ønsker Ordenen opretholdt.

380 Og saa maatte Feltraabet forandres fra Kaos eller Orden - til Tillid til Michelsen
eller ikke Tillid til Michelsen. Og det var jo straks billigere Vilkaar at gaa paa.

I Virkeligheten havde Regjeringen gjort et ynkeligt og elendig Tilbagetog fra
den raa Situation, som Pressen tilsynelatende havde sat den i; men som den i
385 Virkeligheden selv havde sat sig i og som den selv bærer Ansvaret for, fordi den
selv havde støttet sin Presse.

Og vi, Befolkningen i Landet, som et Øieblik havde staat maabende og trodd, at
Regjeringen virkelig vilde spørge os om vi foretrak Orden eller Uorden i Landet,
390 vi fik Pusten igjen, - og da saa Regjeringen foreslog Afstemning, saa trøstet vi os
med, at der maatte vel være en Slags Orden i Republiken ogsaa da, siden vor
Regjering kunde spørge om vi vilde ha Kongedømme eller Republik. Og var der
Orden, saa kunde der vel ogsaa skaffes Regjering.

395 Ja, da blev vi ordentlig lettet.

Saadan staar vi altsaa nu. Trætheden har sløvet mange Sind, har skræmt nogle,
har omvendt andre. Og nu skal vi gaa til Valg. De har forsøgt at gjøre det saa
vanskelig for os som mulig. De har git os liten Tid, efter at de i flere Maaneder
400 havde faat narret os til af høiere Hensyn ikke at diskutere Spørsmaalet. De har
søgt at forskusle selve det Spørsmaal, som skal afgjøres, ved at smugle ind det
uvedkommende Spørsmaal, om vi har Tillid til Regjeringen eller ei. Men
allikevel, vil vi være vaagne, saa kan vi godt se, hvad det gjælder. Og svarer vi Ja
paa Regjeringens Spørsmaal, saa er det fordi vi vil ha Kongedømme, og svarer vi
405 Nei, saa vil vi ha Republik.

Derfor, Christianiamænd, lad os paa Søndag og Mandag gaa og svare Nei.

Kristiania har ikke, som Bergen og Trondhjem, endnu sit eget Præg. Det er
410 noget omtrentligt ved det at være Kristianiamand. En Bergenser, en Trønder,
ved vi hvad vil sige. Men en Kristianienser, det er saa mangt. Byen har endnu
ikke konstitueret sig som Nation ligesom. Man flytter endnu inn. Vi har mange
Egenskaber, men har ikke faat nogen Hovedegenskab endnu. Byen er fort og
snar, ofte haard, klar og grei, ofte stemningsløs, den liker ikke store Ord og store
415 Gestikulationer, den lugter først til Lyriken om den skulde være fra Bergen.
Haarde Tag og glad Letsind sætter Mærker men knækker ikke. Den har Anlæg
for Tyranni, men har endnu ikke samlet sig til at være Landets Fører.

420 Haardraadestaden kunde den kaldes. Der er noget spirituelt i dens Hjerne, som sikkert ender med at kvæle det sure som sidder igjen fra smaa Forhold. Byen er blandet. Og det ser ud som Blandingen kan bli god. Der er noget internationalt ved den som er sundt for Landet. Der er noget norsk ved den, som gir Fysiognomi mod Udlandet.

425 Bergen og Trondhjem har ligesom gjort sin Gjerning i vor Historie. Kristiania har endnu sin at gjøre.

Skal vi ikke benytte denne Leilighed til i enhver Henseende at gjøre Kristiania til Landets første By, til den førende, til den som gaar i Spidsen aandelig og
430 politisk.

Lad os vite med os selv, at naar vi gaar hen og siger Nei, saa er det fordi vor Grundfølelse er den, at det høieste Maal menneskene har - det er at styre sig selv. Og i al sin Ufuldkommenhed er Republiken et Stykke paa Veien mot dette
435 Maal.

Og naar vi stemmer Nei, saa ligger deri, at vi synes denne Omveien med at begynde paa Konger nu igjen, naar vi netop er blit kvit dem, den er unaturlig, den er uzoologisk.

440 Vi synes det er bra, at hver Borger har Anledning til at naa den høieste Stilling i Staten. Og naar alt kommer til alt, saa vil der vel ikke være stort flere som kommer til at gaa med en Præsident i Maven end der hidtil har været Folk, som gik med en Stortingspræsident eller en Statsraad i Maven.

445 Vi synes endvidere, at det er mere Ære at staa under en Høvding som vi selv vælger os, end under Høvdinger, som begynder med en fremmed Prins, der med eller mod sin Vilje har fremmede Interesser i sin Kongekappe, - og som fortsætter med Fyrster, som skal være vore Herrer, fordi de fødes dertil.

450 Vi synes, at der først er fuld Ansvarlighed, naar vi styrer os selv, og vi ønsker at ta dette Ansvar med alle dets Fordele og alle dets Forpligtelser.

Vi synes, at Republiken er den virkelige, den indre, den norske Fortsættelse af
455 Kongesagaen. Dengang passet Konger for Nordmændene. Nu passer Republiken for frie Mænd. For det er i Behovet Kontinuiteten skal søges, det er

ikke i Livets mange Tilfældigheder.

460 Vi stemmer for Republiken, fordi denne Statsform er i Forbindelse med, er i
Pagt med Fremtiden, med det kommende rundt om i Landene.

Naar vi nu endelig har tat Selvstændighegen, saa er det vel for at vi vil bruge den
til noget. Ikke for at lægge os tilbage igjen i de halvvarme Folder.

465

I lykkelige Øieblikke i en Nations Liv, i de store historiske Stunder skulde vel
den Taknemlighedens Rigdom fødes, den Sindets Sommer, den Lykkens
Overflod, som ikke lar sig nøie med det erhvervede, ikke slaar sig tiltaals med
Dagens Lystfølelse, men som higer fremover, som ser det som skal komme, som
470 døder Trætheden, som aldrig hviler - fordi dette er alt levendes inderste
Bestemmelse.

Kristianiensere!

475 Lad os vaagne af Trætheden og lad os vække Landet! Det er Hovedstads
Gjerning.

Lad os være taknemlige mod vor Regjering, naar den styrer os efter vor Vilje.
Men naar de efter elendige og ynkelige Tilbagetog dog vil gjøre sig til
480 Gudebilleder, lad os da styrte den. Det er ogsaa Hovedstads Gjerning.

Og særlig henvender jeg mig til de unge.

Bli ikke trætte!

485

Gi de Gamle et godt, et lysende Eksempel, - for det trænges bitterlig her i
Landet.

Lad os gaa i Spidsen i Arbeidet for Republiken.

490

Lad os gjøre Kristiania til Republikens Hovedstad.

Til Hovedstad i en liden fri Stat, med store frie Borgere.

495

500 **Kilde**
Dagbladet 11. november 1905.

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/stem-nei-91>

505

510

515

520

525

530